

Корнієнко І.С.

ВИБРАНІ ТВОРИ

До 100-річчя з дня народження

Іван Корнієнко: завжди на передовій

2011 року виповнилося півстоліття від дня заснування кінофакультету Київського державного інституту театрального мистецтва імені І.К. Карпенка-Карого. За цей час заклад став Національним університетом театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого, а факультет перетворився на Інститут екранних мистецтв. Одним із його фундаторів був головний редактор журналів «Мистецтво» та «Новини кіноекрана», кандидат мистецтвознавства Іван Сергійович Корнієнко, який став першим завідувачем кафедри історії та теорії кіно, згодом – першим у цій галузі доктором мистецтвознавства, професором, ректором інституту з 1968 по 1975 рік, де він працював до останнього подиху.

Звідси починається історія кінофакультету, у педагогічному колективі якого працювали провідні митці українського кіно – народні артисти України, лауреати Державної премії імені Т.Г. Шевченка В.І. Івченко, В.Т. Денисенко, Т.В. Левчук, Ю.Г. Ілленко, М.П. Мащенко, К.С. Степанков... Серед відомих його випускників – народні артисти України Р. Балаян, І. Миколайчук, Б. Брондуков, Р. Недашківська, І. Гаврилюк, В. Талашко і багато інших яскравих непересічних особистостей.

Іван Сергійович ще за життя заслужив почесне звання вихователя творчих кадрів. Він зробив дуже багато в теорії кіно, кінознавстві, кінокритиці. Його перу належать наукові монографії, близько трьохсот статей, рецензій, сценаріїв. Книги І. Корнієнка, видані в Києві та Москві – «Кіно і молодь» (1933, у співав.), «Арсенал» (1934), «Українське радянське кіномистецтво. 1917–1929» (1959), «Ігор Савченко» (1963, у співав.), «Кіно і роки» (1964), «На орбітах кіномистецтва» (1965), «Півстоліття українського радянського кіно» (1970), «Мистецтво кіно» (1974), «Кино советской Украины» (1975), а також «Олександр Довженко» (1978), «Чарівний промінь» (1981), «Про кіномистецтво» (1985), розділ до 1-го тому «Історії українського радянського кіно» (1986, у співав.) – і сьогодні мають широкий попит у студентів, оскільки це фундаментальні у своїй сукупності дослідження, які подають широку панораму розвитку українського кіно в контексті світового мистецтва екрана.

А ще Корнієнко написав художній нарис «Народні таланти» і сценарій про українське народне мистецтво, за яким Сергій Параджанов зняв фільм «Золоті руки» (1960). Він також автор кіносценаріїв «Іван Кочерга»,

«Гнат Юра», «Іван Замичковський», «Поет екрана». Його енергії вистачало бути членом Колегії Міністерства культури, одним із засновників та членом президії Співки кінематографістів України, членом кількох учених рад. У бібліографічному покажчику, укладеному його дружиною К.С. Корнієнко, відображено основну наукову, організаційну, педагогічну, громадську діяльність відомого українського вченого і педагога. Його життєвий шлях – подвижницького служіння людям – яскравий приклад наполегливої праці, творчого пошуку, прагнення пізнати й відкрити таємниці мистецтва. Значення досліджень Івана Сергійовича Корнієнка важко переоцінити. Свій багатий досвід він щедро передавав творчій молоді. Його багаторічна робота здобула визнання серед колег і відзначена державними нагородами, серед яких орден «Знак пошани» та три Почесні грамоти Верховної Ради.

Іван Сергійович Корнієнко виховав чимало обдарованих учнів, які сьогодні гідно продовжують його справу.

Корисно дізнатися – якими шляхами пройшов Іван Сергійович Корнієнко, аби досягти таких значних успіхів, з чого все починалося.

Народився він 27 листопада 1910 року в селі Шестірня (нині Широківського району) Дніпропетровської області. Батько – селянин, який у 1912 році працював на шахті у Кривому Розі, де йому відірвало пальці руки. Покалічений, він повернувся у рідне село, бо за важку працю і каліцтво отримував нікчемну пенсію. Іванова мама померла, коли йому виповнилося лише два роки. Діти жили дуже бідно, але дружно, старші допомагали молодшим, усі були працюючі. І малий хлопець пас чужих овець у селі, а невдовзі пішов працювати, як і батько, на шахту, незважаючи на страшну хворобу, спричинену недоїданням, – туберкульоз. І все ж здобув середню освіту, бо тягнувся до знань, любив мистецтво, брав участь у спектаклях самодіяльного театру. Гарний юнак з розкішною шевелюрою, стрункий і ставний, міг би стати чудовим актором. Але він вступив у 1927 році на театрознавчий факультет Одеського музично-драматичного інституту. Писав невеличкі сценарії, вірші, рецензії. На Одеській кінофабриці тоді працював молодий і енергійний Олександр Петрович Довженко, який звернув увагу на здібного юнака і порадив йому ґрунтовно вивчати кіномистецтво і писати рецензії на нові українські фільми.

Після інституту Корнієнко опинився на Донбасі, де було

Катерина Семенівна Корнієнко.

створено театр робітничої молоді. Там як режисер він ставить спектаклі «Диктатура», «Республіка на колесах», «Вогняний міст». Збираючи цікаві матеріали для агітбригад, Іван Сергійович виїжджає у «глибинку», знайомиться з митцями – самородками з народу – художниками, співаками, майстрами вишивки, гончарної справи, публікує чимало статей про народну творчість. Згодом почав писати книги і кіносценарії. Захопившись літературною діяльністю, Корнієнко здобув ще одну освіту, закінчивши Київський педагогічний інститут як студент вечірнього відділення мовно-літературного факультету (1932–1941). У 1932 році Корнієнко працював у Харкові редактором-консультантом сценарно-художнього відділу «Українфільму». Харків на той час був столицею України. Корнієнко переглядав театральні вистави Леся Курбаса і захопився майстерністю славетних акторів – Наталії Ужвій, Амвросія Бучми, Леся Сердюка... Тоді познайомився з Лесем Курбасом – відомим режисером і вельми привабливою людиною. Талант Івана Сергійовича мужнів в оточенні кіномитців Олександра Довженка, Івана Кавалерідзе, Ігоря Савченка, Данила Демуцького... Їхнє товариство ще більше привернуло Корнієнка до мистецтва екрана. Пізніше він у своїх книжках напише про кожного з них. Завжди мобільний, завжди в центрі дискусій, обговорень нових фільмів. З ним рахуються, до його думок прислухаються. У 1932–1941 роках він також працює в Управлінні кінопромисловістю України.

Коли розпочалася Велика Вітчизняна війна, Корнієнко прийшов до військкомату з проханням направити його на фронт добровольцем. За станом здоров'я він не підлягав мобілізації, але Іван Сергійович приховав цю інформацію і отримав призначення у бойову роту. Він воював на передовій всю війну. За героїчні подвиги його нагородили орденами Червоної зірки, Великої Вітчизняної війни 1-го та 2-го ступеня, медалями «За бойові заслуги», «За оборону Сталінграда», «За оборону Києва», «За перемогу над Німеччиною». Був поранений, дійшов до самого Берліна і поставив свій підпис на стіні Рейхстагу. Здолавши випробування війною, Корнієнко не втратив мужності й природної щедрості душі. На війні до нього прийшло щастя справжнього кохання.

Як згадувала Катерина Семенівна (в часи війни санінструктор Катя Дронова): «З великими боями наші війська підійшли до Одера і зібралися форсувати міст. Це було у бе-

резні 1945 році, аж раптом почалася стрілянина, стовпи землі від вибухів піднімалися, здається, до неба – і накрили наших солдат і офіцерів. Я кинулася рятувати їх, відкопувати, повертати до життя. Ніколи не думала, що зможу перегорнути стільки гарячої землі. Одним із врятованих був Іван Сергійович Корнієнко, якого я пам'ятала ще з першої зустрічі, коли бігла до штабу на раптовий виклик і зустріла двох офіцерів. Зненацька сказала не за статутом – «День добрий!» Один офіцер зробив їй зауваження, а другий – високий, гарний, з привітною посмішкою, зупинив його – «Кинь! Не бачиш, яка молода дівчинка, ну, розгубилась». І звернувся до мене – «Можете йти, сержанте». Цей епізод запам'ятався. А згодом я – комсорг батальйону Катя Дронова, і він – замполіт, капітан Іван Корнієнко – писали листи подяки родинам солдат і офіцерів, які героїчно виявили себе в бою. Він диктував, я писала». Тоді вони познайомилися ближче, і вона дізналася, що хоробрий політрук, потім комісар батальйону, заступник командира по політчастині був залюблений у мистецтво, написав багато статей, які розповідали про видатних акторів, режисерів. Хоча це знайомство було короткочасне, але запам'яталося Катерині, бо вона врятувала йому життя, винесла з поля бою, відправила до госпіталю. Катерині Семенівні припав до душі сміливий, відважний Іван Корнієнко, до того ж гарний, привітний, але вона не дозволяла собі на війні ніяких романів. У березні 1945 року Катя була поранена сама і півроку пролежала, втративши зір внаслідок важкої контузії, у госпіталі, інвалідом повернулася до рідного села Колосково і гадки не мала, де тепер молодий капітан Корнієнко. Згадує Катерина Семенівна: «Одного разу моя мама, Марфа Фотіївна, сказала:

– Ой, доню, до нас ідуть двоє військових.

Це був Іван Сергійович та його вістовий. Він знайшов мене, свою рятівницю і розповів, що з його родини пішло на фронт шестеро, а повернулося двоє. І звернувся до моєї мами:

– У мене немає мами з двох років. Будьте моєю мамою, а Катя – дружиною.

Восени весілля зіграли двічі – і в Колосково, де зібралося все село, і у Воронежі, куди нас приїхала привітати вся рота, яка щиро бажала нам щастя і злагоди»..

1961 року І.С. Корнієнко приходить до Київського театрального інституту. Педагогом і вихователем з 1968 до 1975 року плідно працює на кінофакультеті, стає професором кінофакультету, доктором мистецтвознавства. Ось як згадують про Івана Сергійовича Корнієнка його колеги та учні:

Оксана Мусієнко, завідувачка кафедри кінознавства, професор, член-кореспондент Академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України: «1961 року було створено кінофакультет, який очолив Іван Сергійович. Коли я захистила кандидатську дисертацію, Іван Сергійович запросив мене викладати на кафедрі кінознавства, і я почала працювати в інституті. Всі педагоги кафедри говорили про Івана Корнієнка зі щирою вдячністю і повагою, адже він завжди був готовий допомогти доброю порадою, а на помилки тактовно вказати. Він поєднував вимогливість з доброзичливістю. Коли Іван Сергійович був призначений ректором інституту, то завдяки величезному практичному досвіду і глибокій теоретичній обізнаності він зумів максимально гармонізувати навчальний процес».

Олена Парфенюк, оргсекретар Національної Спілки кінематографістів України, заслужений працівник культури України: «Я закінчила в 1974 році кінознавче відділення. Наш курс був знаменитий саме тим, що його художнім керівником був Іван Сергійович, який цей курс і набирав, він читав у нас історію кіно України. Був прекрасним педагогом, залюбленим у свою справу, з чудовим почуттям гумору. Знав про все, що робиться у світі кіно, і прагнув передати це нам. Скажімо, ще в 1969 році ми вперше від нього почули про касетне кіно – тоді це здавалось дивом і фантастикою. Ми всі тоді навчалися за його книжками, де було і багатство думок, і масштабність фактів, і прекрасна мова, і вміння аналізувати, узагальнювати матеріал. З нашого курсу вийшло чимало досвідчених фахівців, які працювали в галузі кіно».

Раїса Недашківська, народна артистка України: «Іван Сергійович до нас, акторів першого випуску, які навчалися у творчій майстерні народного артиста України В.І. Івченка, завжди уважно приглядався, приходив на наші покази, спостерігав за тим, як ми еволюціонуємо, розкриваємося несподіваними гранями, завжди знаходив добрі слова, аби похвалити нас, і це окрилювало».

Олексій Колесник, заслужений артист України: «Я вступав до Київського театрального інституту тоді, коли ректором був Іван Сергійович, але в обличчя його не знав. На вступних іспитах хвилювався, адже приймальна комісія на акторське відділення була велика. Та один з них так привітно усміхався до мене, що я опанував своє хвилювання і читав вірші, звертаючись до нього. А якось у коридорі інституту він побачив мене, уже студента, підійшов, привітався потиснув руку і сказав «Добре співаєш, хлопче». Я був вражений, що сам ректор (тоді я вже знав це) може бути таким щирим, доброзичливим. Всі роки в інституті під час занять панувала творча атмосфера, любов до своєї справи – і в цьому теж неабияка заслуга Корнієнка-ректора».

Ірина Каплична, генеральний директор МКФ «Крок», завідувачка відділу творчих програм НСКУ, заслужений працівник культури України: «Іван Сергійович до студентів ставився уважно, турбувався про кожного, і не тільки під час навчання, а й після закінчення інституту. Він допоміг мені влаштуватися на кіностудії імені О.П. Довженка асистентом режисера до Тимофія Васильовича Левчука, який працював над фільмом «Родина Коцюбинських», і це була велика практична школа».

Війна ще раз увірвалась у життя Корнієнків. Прострілені легені дали себе знати, і в 1975 році за кілька днів до дня народження Іван Сергійович пішов із життя. Катерина Семенівна втратила чоловіка, коли їй було тільки 47 років. Вона взяла на виховання двох племінників Івана Сергійовича – Сергія та Владислава, і стала для них другою мамою. Сергій закінчив Київський театральний інститут імені І.К. Карпенка-Карого, став прекрасним оператором, виростив сина, якого назвав Іваном Сергійовичем. Владислав Корнієнко закінчив Сорбонну, став кандидатом мистецтвознавства, написав кілька ґрунтовних монографій. Обидва допомагають Катерині Семенівні увічнити пам'ять Івана Сергійовича. За власний кошт було встановлено меморіальну дошку І.С. Корнієнку на стінах рідного інституту за адресою Ярославів Вал, 40. До 100-річчя з дня народження видано монументальний

двотомник вибраних творів, у якому – вся багатогранна творча діяльність Івана Сергійовича: книги, статті, сценарії, спогади про нього. Це – справжня енциклопедія кіномистецтва. Упорядниками виступили вірна дружина Катерина Семенівна та Владислав Корнієнко.

До ювілейного двотомника, виданого наприкінці 2010 року у київській поліграфічній фірмі «Майстер книг», увійшли основні фундаментальні праці І. С. Корнієнка. Запропонований двотомник дозволяє скласти уявлення про широту діапазону і розмаїття творчого доробку митця. Більшість його досліджень були першопрохідницькими. Наукову спадщину доктора мистецтвознавства, професора І. С. Корнієнка подано повно і ґрунтовно. У першому томі увійшли прижиттєві видання дослідника, присвячені кіномистецтву, в яких розповідається і про український дореволюційний кінематограф, і про сучасний йому кінопроцес, про майстерність режисури та про акторське, операторське мистецтво, про специфіку кінодраматургії, про традиції та новаторство. Запропоновано праці «Українське радянське кіномистецтво. 1917 – 1929» (перше видання у Києві – 1959), «На орбітах кіномистецтва» (1965), «Мистецтво кіно» (1964), «Кино советской Украины» (Москва, 1975), а також нариси «Народні таланти» (1959), в яких змальовано творчі портрети майстрів народних ремесел. Два з семи текстів у першому томі – видання, що вийшли друком після смерті І. С. Корнієнка: монографічна праця «Олександр Довженко» (1978), в якій Корнієнко, вдумуючись у факти біографії, осмислюючи своєрідну стилістику Довженкових творів, прагнув виявити своє ставлення до них, оскільки він одним з перших, ще в юнацькі роки, почав аналізувати творчість Довженка і в більшості наступних книг торкався аналізу його творчості. Також привертає увагу збірник «Чарівний промінь» (1981), в якому вміщено окремі статті та рецензії за період 1955 – 1975 рр.

У другому томі надруковано двотомну працю «Про кіномистецтво», яку було видано в Києві у 1985 році, а його упорядником була дружина І. С. Корнієнка – Катерина Семенівна. Ця монографія, безперечно, приверне увагу, викличе інтерес усіх, кому дороге наше кіномистецтво, і актуальністю теоретичних проблем, і багатством авторських спостережень. Цінність цього фундаментального дослідження І. С. Корнієнка – у його глибині аналізу в розгляді кінопроцесу. Це праця, яка пропонує читачам серйозну розмову про джерела українського кіно, досліджує природу кінематографа, його соціальну функцію, специфіку виражальних засобів кіномистецтва. Творчий доробок І. С. Корнієнка викликає роздуми про шляхи розвитку українського кіно, пробуджує потребу знайомитися зі світом прекрасного, з мистецтвом вітчизняного кінематографа, яке І. С. Корнієнко любив гаряче і пристрасно, і щедро передавав цю любов молодій мистецькій зміні.

З нагоди 100-річчя вченого і педагога також відбувся вечір пам'яті, присвячений його багатогранній діяльності.

Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого, святкуючи півстоліття кінофакультету, вшановує пам'ять тих, хто були його фундаторами, і серед них – заслужений працівник культури України, доктор мистецтвознавства, професор Іван Сергійович Корнієнко.